

перевіряються на міцність не тільки професійні якості керівника, але і його, перш за все, педагогічне вміння організувати колектив, вивести його на певний виконавчий рівень і утримати від розпаду. І щоб при цьому не постраждала творчість. Все це являє собою проблеми перш за все педагогічного характеру – потрібно навчити людей співати в хорі, розуміти хор, любити хор і головне – не залишати хор ні при будь-яких обставинах.

В час відродження нашої духовності, розбудови нашої незалежної держави, перед керівниками хорів, діячами мистецтва стоять важливі завдання з питань музично-педагогічного виховання підростаючого покоління. А саме в піснях, хорових творах, показати історію нашого народу, його звичаї, традиції, обряди, незламність духу у боротьбі за волю України, адже спів у самодіяльних хорових колективах, відіграє важливу роль у духовному становленні особистості людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук П. Українське народне хорове мистецтво у контексті сучасної музичної культури / П. Андрійчук // Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Трансформаційні процеси в сучасній українській культурі». – К., 2007. – С. 33-36.
2. Баранов Б.В. Курс хороведення / Б.В. Баранов. – М.: ПОП Музфонда, 1991. – 58 с.
3. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. [Текст] / Лев Борисович Дмитриев. – Изд.2-е. – М.: Музыка, 1996. – 368 с.
4. Чесноков П.Г. Хор и управление им / П.Г. Чесноков. – М.: Музгиз, 1961. – 258 с.

Яцук І.

Науковий керівник – доц. Проців Л. Й.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ГІТАРНОГО ВИКОНАВСТВА В ГАЛИЧИНІ

Гітарна творчість та виконавство Галичини, що сформувалися на потужному підґрунті європейсько-української традиції є складовою музичної культури України. В наукових дослідженнях все частіше фіксуються тенденції минулих епох, які притаманні сучасній культурно-виконавській традиції в Галичині. На особливу увагу заслуговують процеси саме на західних землях, де, завдяки географічному положенню та історично-політичним умовам, виник сприятливий ґрунт для гітарного виконавства.

Джерельною базою дослідження послужили праці українських музикознавців: В. Витвицького, М. Загайкевич, Л. Кияновської, Б. Кудрика, З. Лиська, В. Сидоренко.

Мета статті: з'ясувати передумови становлення гітарного виконавства в Галичині у другій половині XIX століття.

Назва інструменту ймовірно має давньогрецьке походження (гітара-від грец. kithara-кіфара) і стосується щипкового інструменту, схожого на ліру. Сучасною українською мовою цей інструмент називається кіфарою. Пізніше грецьке слово потрапило до латинської мови (cithara), арабської, іспанської (guitarra), звідки вже було запозичене іншими європейськими мовами, в тому числі українською. Термін «кіфара» чотири рази згадується в Новому заповіті, проте в перекладах різними мовами тлумачення здійснюється по-різному: в англомовних як «арфа» (англ. harp), а в українськомовних – як «гусла» (в «Одкровенні») або «лютня» (І. Огієнко), «цитра» (І. Хоменко) і навіть «кобза» (П. Куліш). Перші зображення гітари вчені відносять до II ст. н. е. Найвідоміші зображення щипкових інструментів знайдені на глиняних барельєфах Месопотамії (II тисячоліття до н. е.), та на фризі буддійського монастиря Ертама поблизу Термеза (сьогодні Узбекистан), які відносяться до I тисячоліття до н. е. Існує припущення, що лютню та гітару занесли в Європу араби через завойовану ними у VIII столітті Іспанію. Однак, можливо, ці інструменти поширилися в Європі за посередництва Стародавньої Греції, завдяки її культурним зв'язкам із країнами Сходу. У XIII ст. гітара була широко відома в Іспанії. У XVII - XVIII століттях популярності здобула низка іспанських гітаристів-віртуозів, серед яких: Алонсо Мударра, Луїс де Нарваес, Анджело Бартолотті, Франческо Корбетта, Джованні Фоскаріні, Джованні Граната, Гаспар Санс, Робер де Вісе, Леопольд Вайс, Діонісіо Агуадо, Матео Каркассі, Фернандо Каруллі, Антон Діабеллі, Мауро Джульєні, Франціско Таррега, Андрес Сеговія.

Перші офіційні свідчення про українських гітаристів стосуються XVIII століття, хоча дослідники М. Смирнов та М. Закровський побачили гітару на фресці Софії Київської. Проте в результаті більш ретельного вивчення С.Висоцьким та І. Тоцькою вдалося частково видалити пізніші нашарування і стало зрозуміло, що зображений інструмент має коротший гриф з головкою і зігнутий під прямим кутом, що є характерним для лютні. Також, відомо, що на початку X століття бачив восьмиструнну лютню у давніх мешканців Києва арабський мандрівник Абу-Алі ібн Дада: українські лютністи працювали у польських і литовських капелах після монголо-татарської навали. Так, приміром, у списку польської королівської капели знаходимо імена лютнярів, таких як: Андрійко, Лук'ян, Подолян, Богдан Стечко та інші. Ця традиція не переривалася до середини XVIII століття. Європейського визнання досягли українські лютністи Тимофій Білоградський та Іван Степановський.

Багатогранне розмаїття інструментів лютневої родини представлено у зображеннях народних картин з циклу «Козак-Мамай». Це унікальні зразки українського образотворчого мистецтва. На картинах зображено лютню, кобзу, бандуру, та деякі інструменти, що нагадують гітару. Можливо, це гітароподібний інструмент бандурка, невеликий за розміром (до 80 см. довжини). Інструмент мав 5-струн, для акомпанементу в мінорі другу струну могли настроювати на півтона нижче.

Не всім відомий той факт що, геніальний музикант-віртуоз українського походження Іван Хандошко (1747-1804), ще до народження Н. Паганіні дивував своєю майстерністю усю Європу. Сучасники були в захопленні від його яскравої гри на гітарі, а дослідник гітарного мистецтва М. Стахович у 1854 році писав: «Гітарні ноти Хандошкіна вдавалося бачити мені один тільки раз, років дванадцять тому назад, в Малоросії, в м. Пирятині, у штатного наглядача тамошнього училища, який раніше грав на гітарі; це одні із кращих речей, які коли-небудь були написані для нашого інструменту». Також майстерною грою на гітарі відзначався талановитий український музикант та композитор Г. Рачинський (1777-1843). Він був віртуозним скрипалем та гітаристом, який написав велику кількість варіацій на народні теми та оригінальних творів в тому числі для гітари, зокрема фантазію «На березі Десни». Чільне місце в українській музичній культурі належить гітаристу-віртуозу ХІХ століття Марку Даниловичу Соколовському. Тридцятип'ятирічна концертна діяльність М. Соколовського залишила глибокий слід в історії виконавства на гітарі. Його виступи з величезним успіхом проходили в найбільших музичних центрах Європи. Виконавське мистецтво прославленого музиканта відрізнялося тонким відчуттям стилю, багатством тембрових фарб, ніжною співучістю, яскравою емоційною виразністю, віртуозною технікою.

Безпосередньо з Галичиною пов'язана творча діяльність Станіслава Щепановського (1812 – 1877), виконавця та композитора, який народився поблизу Кракова, музичну освіту здобув у Единбургу у Фелікса Гурецького (Горезького), а згодом у Фернандо Сора в Парижі. Окрім сольних концертів та численних гастрольних подорожей (переважно по Польщі та Росії, був першим гітаристом, який відвідав Туреччину), здійснив концертний тур в Іспанію разом із Ференцом Лістом та Луї Моро Готтшалком. Був близько знайомий із Шопеном, Габенеком, Калькбреннером. У 1852 році разом із дружиною Джуліаною Скотт, донькою відомого живописця, переїхав до Львова, де і працював до кінця життя (до 1877 року). Інший яскравий музикант - Ян Непомуцен Бобровіч (1805–1881), якого сучасники називали одним із кращих гітаристів епохи, блискучим інтерпретатором, а Ф. Ліст іменував його «Шопеном гітари». Митець є автором більш як 40 композицій, виданих у Лейпцігу, Дрездені, Відні, Лондоні, Варшаві та Львові. Саме у Львові вийшов друком його перший твір для гітари, опублікований у 1826 році видавництвом Ф. Піллера. Зі Львовом пов'язана творчість і Савина Абрисовського (1874–1900) – композитора–аматора і художника, вихідця зі священничої родини на Тернопільщині. Він здобував освіту в Краківській академії красних мистецтв, товаришував з О. Кобилянською і навіть послужив прототипом персонажа для її повісті „Через кладку”. Його музична творчість охоплює різноманітні жанри для гітари та фортепіано, а композиції виходили друком у львівських видавництвах.

Сучасником М. Соколовського був один з найвизначніших представників галицького гітарного мистецтва, перший професійний композитор Галичини, автор музики національного гімну України М. М. Вербицький (1815-1870), видатний діяч української культури, основоположник «перемиської» композиторської школи, випускник Львівської духовної семінарії, який опанував гітарне мистецтво. Його учителем був Іван Христом Сінкевич, а згодом сам Михайло написав школу гри для гітари («Поученіє Хитары ведле Мих. Вербицький») і успішно навчав семінаристів гри на інструменті. Є свідчення, що М. Вербицький навчав також черниць ордену С. С. Василіанок.

Потрібно, зауважити, що гітара в середині ХІХ століття була дуже популярним інструментом, який відігравав першорядну роль в домашньому музикуванні, вдало замінюючи не всім доступне фортепіано. У Львові у той час вважалась естетично освіченою людиною у тому випадку, коли вміла грати на гітарі, заспівати під супровід гітари пісню або романс, заграти варіації на народну тему. Популярними були варіації на теми: «Не ходи, Грицю та й на вечорниці», «Іхав козак за Дунай» та інші. Активізація побутового музикування та організація навчання гри на народних інструментах (мандоліна, цитра, гітара та інші) в міському середовищі Галичини відбувалась на початку ХІХ в рамках музичних гуртків, товариств та у середовищі духовенства. Анатоль Вахнянин писав у своїх Споминах: «Інструментом до акомпаніаменту при наших співах була виключно гітара, вона була тоді в кожному попівськім домі. При ній співано і гуляно, приспівуючи. Фортепяну майже не знано в руських хатах» [1]. Один з перших дослідників творчості М. Вербицького З. Лисько стверджував, що у Львівській духовній семінарії знаходилась велика кількість гітар в переліку яких були: «звичайні, цвітковані скалками і навіть сріблом, великі й малі і навіть гітари з фабрики Штаффера у Відні» [6, с.45]. Вступивши до семінарії, М. Вербицькому, який на той час був молодим та життєрадісним юнаком, важко було пристосуватись до її суворого регламентованого побуту. Поряд з богословськими науками, він значну увагу приділяв музиці: із запалом навчався гри на гітарі, керував хором семінаристів. Утвердженню музичних уподобань Вербицького сприяв нещасний випадок: він пошкодив собі ребро і був змушений пролежати без руху п'ятнадцять тижнів у лікарні. На той час читання світських книжок і газет (за незначним винятком)

семінарським регламентом було суворо заборонено і М. Вербицький зайнявся іншим. Як згадує І. Хр. Сінкевич, він «днями і ночами грав на гітарі і довів свою гру до досконалості» [4, с.13]. Для Вербицького гітара стала улюбленим інструментом, він приділяв їй багато уваги все своє життя: часто використовував для запису власних композицій, робив транскрипції відомих творів а також навчав гри інших.

У рукописному відділі Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника зберігається рукопис посібника гри на гітарі М. Вербицького «Поученіє Хитары ведле Мих. Вербицького». Посібник складений композитором з навчальною метою для учнів та аматорів - учасників домашнього музикування. У ньому викладені елементарні відомості з нотної грамоти, пояснюється музична термінологія, описані основні способи гри на гітарі. Посібник розраховано для початківців, які роблять перші кроки на шляху до засвоєння інструменту. У посібнику вміщені також вправи для засвоєння технічних навичок гри на гітарі, які є своєрідними «мінікомпозиціями». В них спостерігається загальна простота викладу, зумовлена методичними міркуваннями, помітний творчий підхід: мелодична виразність звучання, засвоєння окремих жанрових форм (вальс, народний танок, варіації тощо).

Володіння гітарою протягом всього життя залишалося для М. Вербицького важливим чинником його мистецького існування.

Новий штрих до пізнання особистості композитора дає збірка творів для гітари, переписаних рукою Вербицького, що зберігся до наших днів. На титульній сторінці написано «Quitarre 16», що дає право припустити про існування інших подібних зошитів. Збірник містив 32 п'єси, 14 з них – інструментальні твори (польки, мазурки, марші, козачки, різноманітні аріації), решта – для голосу в супроводі гітари (романси, музичні фрагменти з театральних вистав М. Вербицького, популярні на той час твори авторів, які представляють австрійську пісенну культуру). Збірник мав неабияке практичне значення, а його зміст демонстрував музичний репертуар, поширений у галицькому домашньому побуті середини XIX століття [7].

Гітарний збірник Вербицького має істотне значення для розуміння музичної атмосфери Галичини середини XIX століття, яка не могла не вплинути на його творчу ментальність. Наприклад, серед солоспівів є відома пісня Ф. Шуберта «Leise Flehen» (в перекладі на українську «Чулим серцем тя благаю»). Запис цього зразка романтичної лірики у гітарному зошиті Вербицького є документальним свідченням його знайомства з вокальним доробком великого німецького композитора, що помітно відбилося на стилі його власних творів. М. Вербицький скомпонував цілу низку солоспівів спеціально із супроводом гітари, серед яких «Думка» (F-dur), «Погулянка» (A-dur), «Милій» (a-moll), «Кася» (F-dur), «Щасливий супруг» (a-moll), «Оддайте мені покой» (f-moll). Зберігся навіть автографічний переклад твору «Ще не вмерла України» із супроводом гітари. При komponуванні творів М. Вербицький переважно використовував гітару.

«Ще не вмерла Україна» - сольна пісня в супроводі гітари М. Вербицького, яка надзвичайно швидко стала популярною в галицькому творчому середовищі другої половини XIX – початок XX століття. У вісімдесятих та дев'яностих роках XIX століття її виконували майже на кожному концерті чи урочистості, її перероблено для хору, фортепіано, оркестру, згодом вона стала національним гімном України. Варто зауважити, що далеко не кожна європейська країна може пишатися тим, що її національний гімн був створений як солоспів під супровід шестиструнної гітари, а саме так народилася патріотична пісня «Ще не вмерла Україна».

«Загальноєвропейська бідермаєрівська струя, що на загал жахалася надто драматичних настроїв, на західноукраїнському терені, де ідея народного відродження крилася в мурах тих парафій, ця струя найшла, особливо в творах Вербицького, ідеальну форму компромісу між ідеєю цього- й тогосвітнього», - писав Б. Кудрик.

Поряд з гітарою в галицькому культурно-освітньому середовищі XIX століття була поширені цитра та мандоліна. Про популярність цитри в українських інтелігентських колах свідчить і той факт, що віртуозами–цитристами заслужено вважалися Зенон Кирилович, Євген Купчинський та Микола Кумановський, їм належить чимала кількість композицій для цього інструменту, що відображають естетику бідермаєру. Цитру і контрабас опановував також Василь Безкоровайний. Їхні виступи постійно були включені до програм академій, урочистих ювілейних концертів різних аматорських музичних товариств, що, за традицією, складалися з хороших творів, між якими звучали камерно–вокальні та інструментальні композиції. Запит на концертну практику зумовив і потребу в забезпеченні репертуару, який поповнювали найчастіше самі виконавці-аматори.

Поєднання виховної, релігійної та мистецької доміант з демократизмом, близькістю до потреб робить стилістику галицького бідермаєру органічною та національно окресленою. Гітара, поряд з цитрою та мандоліною, стає популярною в побутовому музикуванні як у якості сольного, так і акомпануючого інструменту. Характерними рисами тогочасного побутового інструментального репертуару слід вважати тяжіння до ужиткових форм: вальси, мазурки, полонези, марші, думки, шумки, каприси, рондо, варіації, віртуозні фантазії, в яких переважають стани сентиментальної чуттєвості, лірико-елегійний тон, грація, елегантність, втілені через певні різновиди технічних засобів – легкість фігурацій, вишукана віртуозна фактура, салонний віртуозний стиль brilliant. Серед представників музичного мистецтва, які заклали підвалини цієї стильової течії в Галичині були Медеріч детто Галлюс, Йозеф Башни, Жан Рукгабер, Юзеф Ельснер, Франц Ксавер Моцарт, Йозеф Христоф Кесслер.

Про популярність у колах музикантів-аматорів найрізноманітніших струнно-щипкових інструментів красномовно свідчить статистика численних музичних гуртків товариств та об'єднань цитристів, мандоліністів, тамбуристів у Львові кінця XIX – початку XX століття. «Клуб Цитристів» – перше такого роду товариство шанувальників гри на дуже популярному музичному інструменті – було засноване у 1886 р. Інший «Клуб Цитристів» – це друге подібне товариство, зареєстроване в 1892 р. Згодом, у 1899 р. виник «Перший Львівський Клуб Цитристів» та «Перший Клуб Шанувальників Цитри», що засвідчувало величезну популярність інструменту. Цитра – особливий різновид лютні, відомий із XIV століття, вона мала назву “англійської гітари” і вважалась однією з попередниць класичної гітари. «Технічний Гурток Тамбуристів» був зареєстрований у 1905 році і складався з студентів Політехніки, виконавців–любителів на струнних інструментах східного походження. Окрім нього у 1906 р. було утворене Львівське Товариство Тамбуристів «Арія», а в 1910 р. зареєстрований іще один Технічний Гурток Тамбуристів «Акорд». У 1907 р. заснований Аматорський Гурток Мандоліністів «Генсьль», у 1911 р. – Студентський Гурток Мандоліністів «Мендельсон».

Отже, перші свідчення поширення гітарного виконавства в Галичині стосуються початку дев'ятого століття і пов'язані з аматорським побутовим музикуванням. Гра на гітарі (поряд з цитрою, торбаном, мандоліною) поширюється в родинному середовищі, світських салонах, середовищі духовенства, компенсуючи відсутність дороговартісного фортепіано.

Гітара використовувалась в якості сольного та акомпануючого інструмента. Провідними жанрами у гітарній творчості галицьких композиторів XIX ст. були жанри інструментального австрійського бідермаєру: обробки народних пісень, думки, шумки, вальси, мазурки, полонези, марші, нескладні варіації тощо.

Процес становлення гітарного виконавства в Галичині в середині XIX ст. пов'язаний з іменами музикантів, таких як Станіслав Щепановський, Іван-Хризостом Сінкевич, Ян Непомуцен Бобровіч, Михайло Вербицький та інші. М. Вербицький – основоположник галицьких мистецьких традицій гітарного виконавства, автор першого посібника для гітари «Поученіє хітары, ведле Мих. Вербицького», впорядкованого для педагогічного використання в середовищі музикантів-аматорів, атакож репертуарного збірника «Guitage №16», який вирізняється використанням широкої палітри жанрів: пісенно-танцювальні побутові композиції, нерідко з фольклорним орієнтиром – марші, вальси, мазурки, обробки народних пісень, переклади творів відомих композиторів, варіації на популярні народні пісні тощо. М. Вербицький є автором композиції для голосу в супроводі гітари на слова П. Чубинського «Ще не вмерла Україна», яка стала національним гімном України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вахнянин А. Спомини з життя / А. Вахнянин. – Львів, 1908. – 137 с.
2. Витвицький В. Старогалицька сольна пісня XIX століття / В. Витвицький. – Перемишль, 2004. – 156 с.
3. Вітошинський Л. Гітара в Австрії. Писати для гітари / Л. Вітошинський // Про мистецтво гри на гітарі / Пер. з нім. Л. Мельник. – Львів : БаК, 2006. – С. 19–29.
4. Загайкевич М. П. Михайло Вербицький. Сторінки життя і творчості / М. П. Загайкевич. – Львів : Видавництво Місіонер, 1998. – 145с.
5. Кудрик Б. Огляд історії української церковної музики / Б. Кудрик. – Львів: Ін-т Українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1995. – 127 с.
6. Лисько З. Піонери музичного мистецтва в Галичині / З. Лисько. – Львів - Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 1994. – 143 с.
7. Сидоренко В. Вербицький – композитор–гітарист / В. Сидоренко // Академічне народно–інструментальне мистецтво та вокальні школи Львівщини: зб. матеріалів наук–практ. конфер. / [ред.–упор. А. Душний, С. Карась, Б. Пиц]. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 183–192.
8. Сидоренко В. Збірка „Гітара № 16” М. Вербицького в контексті становлення жанрів камерної музики в Галичині / В. Сидоренко // Науковий вісник НМАУ ім. Чайковського. Музичне виконавство. – К., 2004. – Вип. 40 – С. 171–180.

Попович Н.

Науковий керівник – доц. Проців Л. Й.

СТАНОВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МИРОСЛАВА АНТОНОВИЧА

Історія хорового мистецтва української діаспори XX століття дає підставу до створення цілісної картини світового культурного простору, тому актуальним є повернення добре знамих і поцінованих у світі та маловідомих в Україні імен митців, які утверджували українську музичну культуру. Серед численних діячів мистецтва української діаспори постать Мирослава Антоновича - ревного оберєга української пісні й українського слова в Європі займає визначне місце. Мирослав Антонович прожив довге творче життя, явив світові органічну цілісність своєї особистості, своєрідний універсум і постав як професійний хоровий диригент, співак, композитор, доктор музикології, музично-громадський діяч. У кожній з якостей проявив себе яскраво та творчо, проте світове визнання йому принесла саме диригентська справа, якій він служив з ранньої юності до останніх днів. Його мистецька діяльність в галузі популяризації українського хорового мистецтва на Заході заслуговує на визнання, подяку і пошану